

آثار باستانی و ارزش های تاریخی

توصیف کامل نقش رستم

نویسنده: شمشاد امیری خراسانی
انتشار: ۸ دی ۱۳۹۲ ۱۱ دقیقه مطالعه

چکیده مقاله

نقش-رستم-تصویر کوچک (برای دیدن نما کامل و باکیفیت این نگاره بسیار زیبا بر روی آن کلیک کنید) در پایین کوه آثار بسیار زیبایی از دوران ساسانی حجاری شده که به ترتیب از راست به چپ عبارتند از - تاجگذاری نرسی (294-304 میلادی) پسر شاپور اول ساسانی که حلقه شهریار را از آناهیتا، خدای آب (شاپور دختک، همسر نرسی) دریافت می کند. - نقش دوم که زیر آرامگاه داریوش کبیر قرار دارد مشتمل بر دو نقش است که نشان دهنده پیروزی بهرام دوم (273-294 میلادی) بر دشمن خویش می باشد. - نقش سوم که زیباترین، مجلل ترین و پرافتخارترین

نقش-رستم-تصویر کوچک (برای دیدن نما کامل وباقیفات این نگاره بسیار زیبا بر روی آن کلیک کنید)

در پایین کوه آثار بسیار زیبایی از دوران ساسانی حجاری شده که به ترتیب از راست به چپ عبارتند از - تاجگذاری نرسی (294-304 میلادی) پسر شاپور اول ساسانی که حلقه شهریار را از آناهیتا، خدای آب (شاپور دختک، همسر نرسی) دریافت می کند. - نقش دوم که زیر آرامگاه داریوش کبیر قرار دارد مشتمل بر دو نقش است که نشان دهنده پیروزی بهرام دوم (273-294 میلادی) بر دشمن خویش می باشد. - نقش سوم که زیباترین، مجلل ترین و پرافتخارترین نقش دوران ساسانی است، نشانگر شکوه و بزرگی شاپور اول (239-270 میلادی) شاه ایران می باشد که والرین امپراتور روم در مقابل او زانوی تسلیم بر زمین زده است - نقش چهارم نشانگر پیروزی هرمز دوم (302-309 میلادی) بر دشمن خویش است. در بالای این نقش آثار حجاری دیگری دیده می شود - نقش پنجم احتمالا تصویر شاپور دوم (309-379 میلادی) می باشد - نقش ششم که مربوط به زمان عیلامیان (700 قبل از میلاد) است و نقش بهرام دوم (274-294 میلادی) همراه با خاصان و نزدیکان بر روی نقش عیلامی حجاری شده است. در هر دو طرف نقش بهرام هنوز آثاری از نقشو عیلامی دیده می شود - آخرین نقش متعلق به تاجگذاری اردشیر بابکان (224-239 میلادی) اولین پادشاه ساسانی است که حلقه شهریار را از اهورامزدا دریافت می دارد

...

از دیگر آثار موجود در نقش رستم، بنای سنگی موزون و استواری است که کعبه زرتشت نامیده می شود و از مهمترین آثار منحصر به فرد عهد هخامنشی به شمار می آید. درباره این بنا نظریات مختلفی وجود دارد در نقش رستم آثار دیگری همچون چاه آب و دو آتشدان سنگی مربوط به عصر ساسانیان به چشم می خورد

اولین نقش این فضای خالی بزرگ سنگ تراشی نشده ای که به چشم می خورد شاید به منظور سنگ تراشی حوادث تاریخی اواخر دوران ساسانی تهیه گردیده بوده، اما فرصت اتمام آن به دست نیامده است. طول این مجلس 10 متر و ارتفاع آن 5 متر می باشد و حدود 2 متر از سطح زمین در مرکز این قسمت سنگ تراشی نشده کتیبه بیست سطر به زبان فارسی حک گردیده است که بسیار جدید می باشد و وقف نامه ای مربوط به "محمد رفیعخان، ابن الخان العظیم" است. لازم به ذکر است که این کتیبه در بسیاری از مراجع و حتی تابلو راهنمای کنار اثر به عنوان

“تقسیم آب مصرفی برای زمین های مزروعی کنار نقش رستم” ذکر شده است

مجلس خالی

کتیبه جدید به زبان فارسی

دومین نقش تاجگذاری نرسی 294-304 میلادی

نرسی پسر شاپور اول و فرمانروای ارمنستان در سال 294 میلادی بر بهرام سوم پسر بهرام دوم و نوه بهرام اول (یعنی پسر برادرزاده خود) شورید و تاج و تخت ایران را به دست آورد. این نقش صخره ای بسیار مشهور، تاجگذاری نرسی را نشان می دهد. حلقه دیهیم دار شاهی میان او و نقش زنی تاجدار قرار دارد و مانند آن است که نرسی آنرا از دست بانو می گیرد. بانوی مذکور در سمت راست ایستاده است، موهای مجعدش در بالای تاج کنگره داری آراسته گشته و لباس بلند و آویزانش با کمربندی بسته شده و با دکمه ای روی سینه اش و زیر گردنبدنی گوهرنشان استوار گردیده است

تاجگذاری نرسی؛ نقش رستم

سومین نقش

پیروزی بهرام دوم

پیروزی بهرام دوم (274-294 میلادی) را بر دو دشمن خویش نشان می دهد. این نقش در دو صحنه یکی بالای دیگری که به وسیله خط باریکی از هم جدا گشته اند حجاری شده است. بهرام سوار بر اسب چهارنعل به سوی دشمنی سواره می تازد و نیزه بلند خود را چنان بر او زده که نیزه دشمن شکسته شده است. در پشت سر بهرام، سواری آراسته درفشی را به دست گرفته است که میله ای افقی مزین به سه گوی بر فراز آن است و دو طره پارچه ای از آن آویخته است. شاید این همان درفشی باشد که آمیانوس مورخ رومی می گوید ساسانیان به هنگام حمله بر می افراشتند و رنگ آن سرخ همچون شعله آتش بوده است از زیبایی های این نقش یکی روکش پارچه ای منگوله دار اسب است و دهانه و لگام آراسته آن و دیگری تیردان بلندی که بر ران راست پادشاه آویخته شده. در این صحنه نقش یک سرباز رومی را هم حجاری کرده اند که بر زمین افتاده و زیر اسب بهرام لگدکوب شده است

پیروزی بهرام دوم

چهارمین نقش

پیروزی شاپور اول پیروزی شاپور اول (239-270 میلادی) بر والرین امپراتور روم را نشان می دهد. در زمان شاپور

اول، سه پادشاه رومی به ایران حمله ور شدند. یکی "گردیانوس" جوان بود که در 242 میلادی کشته شد. دیگری "فیلیپ عرب" بود که در برابر شاپور ناچار به عجز شد و قبول کرد که باج سالیانه بپردازد و سوم "والرین" بود که در 262 میلادی با هفتاد هزار سرباز و امیر و سناتور رومی به دست ایرانیان اسیر گشت. شاپور پیروزی خود را بر دیوار کعبه زرتشت در نقش رستم توصیف نمود

شاپور در این کتیبه می گوید: والرین با سپاهی که مشتمل بر 29 گروه اروپایی بود (وی یکی یکی نام آنها را می برد) و به هفتاد هزار نفر بالغ می شد به جنگ ما آمد. در اطراف الرها و ادسا جنگ بزرگی بین ما و امپراطور والرین درگرفت. ما امپراطور والرین را با دست های خویش به اسارت گرفتیم و همگی آنها را به ایالات ایران انتقال دادیم

پیروزی شاپور اول بر والرین

این صحنه پیروزی شاپور از زیباترین نقش برجسته های تاریخی نقش رستم است و از حادثه ای حکایت دارد که مایه سرافرازی ایرانیان می باشد. شاپور با تاج کنگره ای و جامه آراسته سوار بر اسب رو به سمت چپ نقش شده است و در پیش او فیلیپ عرب امپراطور باجگذار رومی زانو زده است (این امپراطور بر خلاف تصور والرین نیست). پادشاه یک دست خویش را به طرف او دراز کرده تا نشان قبول باجگذاری او باشد. فیلیپ تاج رومی بر سر دارد و بالاپوش او بر روی دوشش به اهتزاز درآمده چنانکه گفتی با شتاب دویده است تا پیش شاه ایران به زانو درآید.

وی هر دو دست خویش را به حالت بخشش به جلو دراز کرده است. بزرگی و عظمت پادشاه از لباسش، زینت آلات او (گردنبند، دستبند و تاج) و طرز آرایش موهای چین دار و بر شانه افتاده اش و نیز دهنه و زین و لگام اسب مغرورش همه نشانی از عظمت دارد کنار شاپور، امپراطور رومی دیگری ایستاده است که شاپور مچ او را به نشانه اسیر گرفتنش به دست دارد و این امپراطور اسیر والرین می باشد. چنین به نظر می رسد که افراد این نقش کاملاً زنده می باشند و این امر مهارت و استادی هنرمندان دوره ساسانی را تایید می نماید. در پشت سر اسب شاه تصویر موبد بزرگ "کرتیر" دیده می شود که کلاه بیضی شکل مزین به نشان قیچی به سر دارد و انگشت سبابه دست راست خویش را به نشانه احترام به سوی شاپور دراز کرده است و گردن بند مرواریدی آراسته شده به گردن دارد و بالاپوشش با سنجاقی در جلو سینه قفش شده است

پنجمین نقش

مقبره اردشیر اول در زیر مقبره اردشیر اول یک مجلس حجاری با دو نقش دیده می شود. نقش بالایی به آذر نرسه یا شاپور ذوالاكتاف می باشد (310-379 میلادی). این نقش تقریباً به طور کامل از بین رفته است. نقش پایین متعلق به هرمز دوم می باشد 302-310 میلادی هرمز دوم نوه شاپور اول ساسانی است. این نقش صحنه پیروزی هرمز را بر دشمن او نشان می دهد. پادشاه چهارنعل بر دشمن تاخته و اسب دشمن را سرنگون کرده است. دشمن رومی دارای ریشی است که پایین آنرا بریده اند و کلاه خودش مانند خودهای رومی آرایشی تاج مانند دارد

پیروزی هرمز دوم بر امپراطور رومی

تیردان بلندی در کنار پای راست پادشاه دیده می شود. اسب پادشاه به نحو جالبی با زینت آلات پشمی و منگوله بر روی ران اسب تزئین یافته است. دم است به شکل گویی گره خورده و اسب با افسار و براق تزئین شده است. در پشت سر پادشاه پرچمدان دیده می شود

ششمین نقش در زیر **مقبره داریوش دوم** و بر روی کعبه زرتشت، نقش حجاری شده ای مربوط به دوران ساسانی نظر بینندگان را به خود جلب می نماید. طول این نقش 7.6 و بلندای آن 3 متر است. در این نقش یک سوار تاج دار، نیزه خود را بر گردن دشمن فرو کرده است. تاریخ و شخصیت این پادشان فاتح مشخص نیست ولی به عقیده برخی از دانشمندان این نقش متعلق به شاپور دوم (309-379 میلادی) می باشد، با این قرینه که تاج او شبیه تاج شاپور بر روی سکه های اوست تایید می شود. نیزه دشمن شکسته شده و اسب او از پشت به زمین نشسته است

نقش شاپور دوم

هشتمین اثر نقش **بهرام دوم و خانواده اش** که روی یک حجاری قدیمی عیلامی کنده شده است. این قسمت از کوه، نقشی از اوایل هزاره اول قبل از میلاد و متعلق به فرمانروایان عیلامی داشته است که بعدها با ایجاد نقش

بهرام دوم صدمه شدیدی دیده اما از این نقش هنوز دو قسمت مانده است: یکی در سمت راست که مردی را با لباس بلند و کلاه لبه تیز نشان می دهد و دیگری در سمت چپ که الهه ای را بر تختی از مار می نماید. نمونه کامل این نوع حجاری ها در کورنگون ممسنی به جای مانده است و از روی نمونه های باقی مانده به خوبی می توان شکل اصلی این نقش از میان رفته را باز شناخت

نقوش مربوط به بهرام دوم

نقوش مربوط به بهرام دوم

نقوش مربوط به بهرام دوم

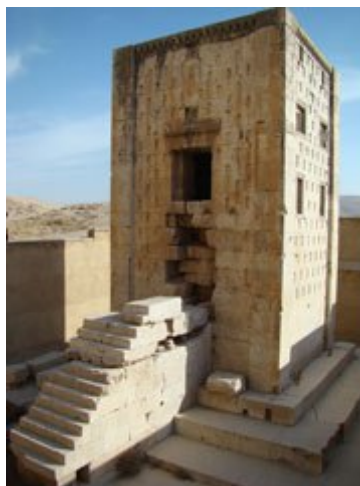
بهرام دوم ساسانی (274-294 میلادی) قسمتی از نقش عیلامی را محو نمود و برجای آن مجلسی حجاری کرد که خودش را ایستاده و در میان یاران و افراد خانواده اش نشان می دهد. تاج پادشاه مزین به نقش عقاب است که پرنده مخصوص ایزد بهرام، ایزد پیروزی بوده است. پادشاه جامه ای بسیار آراسته دارد و دسته شمشیر بلندی را به نشانه قدرت با دو دست گرفته است

مخزن آب این چاه آب و یا مخزن آب به شکل یک پنج ضلعی نامنظم در پای کوه کنده شده است که بلندترین ضلعش 720 سانتی متر و بقیه اضلاعش 550 سانتی متر طول دارد. شاید به علت قداست منطقه به خصوص در دوران ساسانی، برای بازدیدکنندگانی که به زیارت آثار می آمدند و یا برای اسبان آنها مخزن آبی لازم می بوده است

مخزن آب؛ نقش رستم

کعبه زرتشت این ساختمان بسیار زیبا و مکعب شکل روبروی کوهستان که نظر بینندگان را به خود جلب می نماید در این دو قرن اخیر به نام "کعبه زرتشت" نامیده شده است زیرا خیال کرده اند که با آیین زرتشت پیامبر ایران باستان رابطه داشته است. مهرت و دقتی که در برش و حجاری سنگ های حجیم سفید و مشکی این بنا به کار رفته است استادی هنرمندان و سبک معماری دوران هخامنشی را به خوبی می نماید. این بنا توسط مهاجمین ناآگاه به سختی آسیب دیده ولی در عین حال به عنوان یکی از مهمترین آثار تاریخی ایران مورد توجه می باشد. قمست زیرین بنا توپر ساخته شده اما در بالای ساختمان اطاقی به اندازه 2.5×2.5 متر وجود دارد که کاربرد آن مایه بحث بسیار شده است. عده ای آنرا آتشکده می دانند که محل آن و بی نفوذ بودنش این فرضیه را تا حد زیادی مردود می سازد

کعبه زرتشت

گروهی آنرا محل نگهداری اسناد و یا حتی جای نگهداری جسد مومیایی شده شاهان می دانند که پیش از ساختن آرامگاهشان آنجا به امانت گذاشته می شدند. اما پلکان سخت این بنا و محل تنگ آن هم این فرضیه را تا حد زیادی

مردود می کند. بهترین تعبیر آن است که این بنا را برای آرامگاه ساخته بودند، ولی بعد که داریوش بزرگ نوع آرامگاه شاهی را از بنای ساختمانی به مقبره درون کوه درآورده شده تغییر داد این بنا را هم برای کار دیگری گذارده بوده اند. یک پلکان سی پله ای برای این ساختمان ساخته بوده اند که قسمت فوقانی آن توسط عده ای ناآگاه در طول تاریخ نابود گردیده است

کعبه زرتشت

کتیبه طولانی که در اطراف دیوار پایینی این بنا نقش شده است یکی از شاپور اول ساسانی است که به سه زبان پهلوی ساسانی (پارسی میانه)، پهلوی اشکانی و یونانی هک گردیده است و موضوع اصلی آن شرح حوادث تاریخی دوران شاپور اول به خصوص جنگ ایران و روم است که در آن جنگ سه امپراتور رومی به نام های "گردیانوس"، "فیلیپ عرب" و "والرین" به سختی شکست خوردند و این آخری پس از اسارت در بیشاپور زندانی گشت 262 میلادی

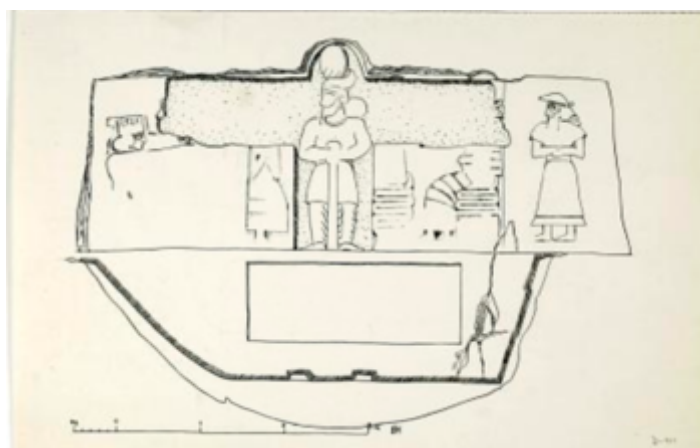
کعبه زرتشت

کتیبه دیگر در زیر کتیبه اول است که به زبان پهلوی اشکانی و در 19 سطر و به دستور "کرتیر" موبد موبدان نقش شده است. "کرتیر" ضمن معرفی خود و القابش به شرح خدماتی که در این راه دین زرتشت انجام داده می پردازد و

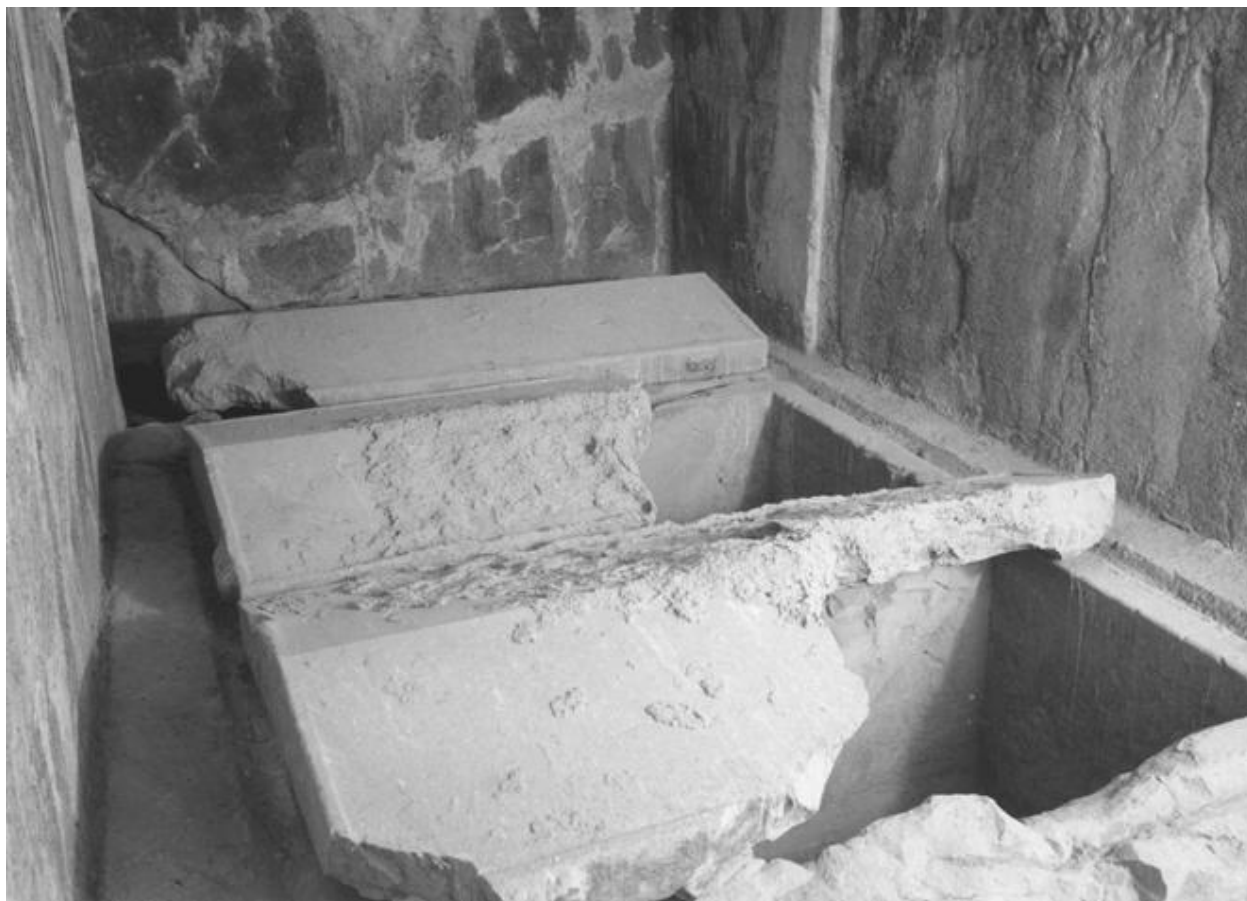
از رسیدنش به جایگاه موبد بزرگ و دادور (قاضی) تمام کشور و سرپرستی معبد آناهیتا سخن می راند

تصویری از کاوش‌های انجام‌شده توسط مؤسسه خاورشناسی دانشگاه شیکاگو در محوطهٔ نقش رستم.

آثار به‌جامانده از نقوش عیلامی که در میان تصویر، نقش بهرام دوم مشخص است.

درون مقبره داریوش بزرگ

منابع: anobanini wikipedia (dot) org farsnegar (dot) ir کارنامه اردشیر بابکان، بهرام فره وشی شرح مصور تخت جمشید، شاپور شهبازی زبان پهلوی، ژاله آموزگار و احمد تفضلی ارتاویراف نامه، به کوشش دکتر رحیم عفیفی کتیبه های ایران باستان، محمد تقی راشد محصل داریوش بزرگ، رضا شعبانی ایران باستان، نادر میر سعیدی

ارجاع به این مقاله

شمشاد امیری خراسانی، «توصیف کامل نقش رستم»، پارسیان دژ، ۱۳۹۲.

خواندن مقاله و پیوست‌های آن در وبسایت پارسیان دژ

نشانی ثابت این نسخه:

<http://parsiandej.ir/articles/1425/pdf/توصیف-کامل-نقش-رستم>

آخرین ویرایش مقاله: ۲۷ مهر ۱۳۹۹